

УДК 34.096

Дідківська Д.І.
студентка

Вінницького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету

Панькевич В.М.
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри права

Вінницького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

АНОТАЦІЯ

У статті розглянуто проблему правового регулювання банківської діяльності в Україні. Проаналізовано досвід успішних країн в удосконаленні банківської справи. Розглянуто можливість використання позитивного міжнародного досвіду в удосконаленні банківської справи.

Ключові слова: банківська діяльність, правове регулювання, право, Національний банк України, закон.

АННОТАЦИЯ

В статье рассмотрена проблема правового регулирования банковской деятельности в Украине. Проанализирован опыт успешных стран в совершенствовании банковского дела. Рассмотрена возможность использования положительного международного опыта в совершенствовании банковского дела.

Ключевые слова: банковская деятельность, правовое регулирование, право, Национальный банк Украины, закон.

ANNOTATION

The article examines the problem of legal regulation of banking activities in Ukraine. The experience of successful countries in improving banking is analyzed. Possibility of using positive international experience in the improvement of banking business is considered.

Key words: banking activity, legal regulation, legal, National Bank of Ukraine, law.

Постановка проблеми. В Україні банківська діяльність сучасних банків базується насамперед на здійсненні банківських операцій щодо надання кредитів, залучення депозитів і здійснення розрахункових операцій власних клієнтів.

Основними принципами діяльності банків є принципи законності, нормотворчості, незалежності, економічної самостійності, спеціальної правоздатності, дотримання банківської таємниці. Сьогодні вітчизняна банківська система неповною мірою відповідає міжнародним стандартам. Важливими передумовами наближення її до рівня європейських держав є подальший розвиток та вдосконалення банківського законодавства.

Тому необхідними є дослідження регулювання банківської діяльності в Україні, вивчення зарубіжного досвіду та врахування його позитивних тенденцій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед авторів, які зверталися до вивчення окремих аспектів правового регулювання банківської діяльності, слід відзначити таких, як В.Б. Авер'янов, М.Д. Алексеєнко, Г.В. Атаманчук, В.Г. Афанасьєв, Ю.П. Битяк, Л.К. Воронова, О.П. Гетманець, Д.О. Гетьманцев, І.П. Голосніченко, М.П. Денисенко, Е.С. Дмитренко, А.О. Єпіфанов, Ю.І. Єхануров, І.Б. Заверуха, В.В. Ковалевський, Т.О. Коломоєць,

О.А. Костюченко, О.О. Кочан, М.П. Кучерявенко, Т.А. Латковська, С.В. Міщенко, А.О. Монаєнко, В.П. Нагребельний, О.І. Остапенко, О.П. Орлюк, С.В. Очкурєнко, А.О. Селіванов, О.М. Селєзньова, С.Л. Тігіпко, М.М. Тітов, Г.Ф. Фомін, В.О. Шамрай, Г.Ю. Шемшученко.

Формулювання цілей статті (**постановка завдання**). Метою статті є дослідження правових основ банківської діяльності, виявлення проблемних питань розвитку нормативно-правових актів та вивчення міжнародного досвіду.

Виклад основного матеріалу дослідження. Стабільна банківська система, що динамічно розвивається, – неодмінна передумова стійкого економічного зростання. У сучасній економіці банківська система має величезне значення завдяки зв'язкам цієї системи з усіма секторами економіки. Найважливіші функції банків полягають у забезпеченні безперервного грошового обігу капіталу, в наданні можливостей отримання необхідного фінансування підприємствами, державою, приватними особами, а також створенні сприятливих умов для вкладання коштів з метою накопичення заощаджень у національній економіці [1].

Правове регулювання діяльності банків – це важлива функція держави, яку вона виконує з метою забезпечення стабільності банківської системи.

Регулювання та банківський нагляд здійснюються відповідно до Конституції України, Закону України «Про банки і банківську діяльність», Закону України «Про Національний банк України», інших законодавчих актів України та нормативно-правових актів Національного банку України [2, с. 4].

Закон України «Про банки і банківську діяльність» закріплює елементний склад банківської системи, а також економічні, організаційні та правові засади створення, функціонування та реорганізації чи ліквідації цих установ.

Відповідно до ст. 2 Закону України «Про банки і банківську діяльність» [2] банківська діяльність займається залученням у вклади грошових коштів фізичних і юридичних осіб, а також розміщенням таких коштів від свого імені, на власних умовах та на свій ризик, відкриттям і веденням банківських рахунків фізичних та юридичних осіб.

Важлива роль у регулюванні банківських відносин належить підзаконним актам, що містять норми банківського права, таким як акти Президента України та Кабінету Міністрів України; акти міністерств та відомств, що стосуються банківської сфери, а також правові акти НБУ [3, с. 33–34].

Сучасний стан нормативно-правової регламентації банківської діяльності в Україні свідчить про наявність серйозних проблем, які значно ускладнюють правозастосовну діяльність суб'єктів правових відносин у банківській системі.

Невідповідність чинної правової бази соціально-економічним реаліям сьогодення знижує рівень захищеності споживачів банківських послуг, самих банківських установ, зменшує інвестиційну привабливість України.

Сьогодні можна зазначити, що вітчизняне банківське законодавство є досить заплутаним і таким, що не зовсім різниться логікою власної побудови. Зокрема, правові норми, котрі регламентують банківську діяльність, хаотично «розпорошені» по досить значному масиву нормативно-правових актів, що сильно перешкоджає їх практичній реалізації, а іноді навіть унеможливує її [4].

Виникає необхідність вивчення міжнародного досвіду правового регулювання банківської діяльності. Так, наприклад, банківські системи США, Польщі, Німеччини відрізняються стабільністю та ефективністю, незважаючи на абсолютно різні моделі організації.

Досвід банківського регулювання в Сполучених Штатах Америки свідчить про те, що особливості банківського законодавства сприяли збереженню децентралізованої роздробленої банківської системи. У країні протягом багатьох років створювалася розгалужена система банківського регулювання та нагляду як на федеральному рівні, так і на рівні окремих штатів.

Федеральний уряд США має право надавати санкції на ведення банківських операцій на підставі Національного валютного акта від 1863 року та Національного банківського акта від 1864 року. Такі спеціальні дозволи мають назву банківського чарту, і вони дають змогу банкам надавати більше банківських послуг, а також підвищувати конкуренцію в банківській системі. Якщо банки не мають чітких гарантій повернення залучених коштів вкладників, то вони не отримують чартер, тобто не можуть займатися банківською діяльністю.

Банківська система Німеччини – одна з найбільш розвинутих на європейському континенті.

Репутація Німеччини як провідного банківського центру світу насамперед пов'язана з досконалістю банківського законодавства. Закони, які регулюють банківську діяльність, поділяються на такі дві групи: загальні, тобто обов'язкові для кредитних установ на території всієї країни, та особливі, тобто обмежені територією окремих федеральних земель. До першої групи належать «Закон про кредитну справу» (остання редакція відбулась у 1993 році), «Закон про Німецький Федеральний банк» (в редакції 1992 року) тощо.

До другої групи входять закони, що видаються урядами федеральних земель (ландтагами) та регулюють діяльність кредитних установ регіонального рівня, наприклад Закони про ощадні каси, які перебувають у компетенції ландтагів.

Правовою підставою нагляду за банками та регулювання їхньої діяльності в Німеччині є Закон про банки ФРН та Закон про Федеральний банк Німеччини 1957 року.

В 2002 році з прийняттям Закону «Про інтегрований фінансовий нагляд за фінансовими послугами» Федеральне відомство за контролем банків увійшло до складу Федерального відомства фінансового нагляду за фінансовими послугами. Цьому відомству дозволено вимагати від банків будь-яку інформацію, проводити ревізії, втручатися в операційну діяльність банків, віддавати розпорядження про припинення банківських операцій.

У польському банківському секторі відбулися великі перетворення протягом останніх двох десятиліть. Нині банківська система добре розвинена, пропонує високу якість і безпечні банківські послуги. Правові основи банківської системи закладені в законах «Про Національний банк Польщі» і «Про банки». Національний банк Польщі виконує обов'язки центрального банку, випускає в обіг банкноти і розмінну монету, зберігає польські валютні резерви, рефінансує і контролює банківську систему, виконує функції нагляду та видає ліцензії на банківську діяльність.

Клієнти всіх банків Польщі, що діють відповідно до польського законодавства, захищені системою страхування депозитів, а саме Банківським гарантійним фондом (Bankowy Fundusz Gwarancyjny), створеним у листопаді 1994 року. Національний банк Польщі здійснює додатковий захист заощаджень в таких банках шляхом суворого нагляду та призначення своїх керівників в разі виявлення фінансових ускладнень.

Як бачимо, універсального підходу до роботи банківської сфери немає, адже існує низка факторів, які зумовлюють особливості банківської діяльності в різних країнах, зокрема роль країни на світовому фінансовому ринку, традиції банківської системи, державне регулювання.

Важливу роль у розвитку національного банківського законодавства має відіграти процес міжнародного співробітництва у сфері правового регулювання банківської діяльності, адаптації його до відповідного законодавства Європейського Союзу, поступового приведення нормативних актів України до європейських стандартів.

Правове регулювання банківської діяльності в Україні за останні роки змінилось. Внесено зміни до Закону України «Про банки та банківську діяльність», відповідно до яких передбачені інші розміри статутного капіталу банків та інші терміни приведення у відповідність його розміру; запроваджені нові правила корпоративного управління банків щодо розкриття даних про структуру власності, визначення ключових учасників банку; уточнені й доповнені питання виключної компетенції загальних зборів учасників та Ради банку,

необхідності незалежних членів і нових критеріїв кваліфікації пов'язаних з банком осіб, застосування особливостей відповідно до Закону України «Про фінансову реструктуризацію».

З 2014 по 2016 роки прийнято:

– «Положення про організацію внутрішнього контролю в банках України» (Постанова Правління Національного банку України від 29 грудня 2014 року № 867);

– «Положення про визначення пов'язаних з банком осіб» (Постанова Правління Національного банку України від 12 травня 2015 року № 315);

– «Положення про порядок подання відомостей про структуру власності банку» (Постанова Правління Національного банку України від 21 травня 2015 року № 328);

– «Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями» (Постанова Правління Національного банку України від 30 червня 2016 року № 351).

Ці нормативно-правові акти додали визначеності правовому регулюванню банківської діяльності в Україні.

10 червня 2017 року набрав чинності Закон України «Про споживче кредитування», покликаний на законодавчому рівні закріпити механізм споживчого кредитування, що максимально захистить права та інтереси як споживачів фінансових послуг, так і кредиторів. Закон визначає загальні правові та організаційні засади споживчого кредитування в Україні відповідно до міжнародно-правових стандартів у цій сфері і позитивно вплине на розвиток добросовісної конкуренції на ринку фінансових послуг, а отже, і на розвиток економіки загалом.

На сучасному етапі Національний банк України підтримує розроблений групою фахівців під керівництвом консультанта Європейського банку реконструкції та розвитку (ЄБРР) проект Закону України «Про діяльність з управління заборгованістю».

Метою цього законопроекту є правове забезпечення діяльності компаній з управління заборгованістю в Україні, створення належного конкурентного середовища на вторинному ринку кредитів в Україні та удосконалення правового регулювання передачі прав вимоги за заборгованістю (зокрема, проблемною заборгованістю банків). Такі кроки сприятимуть відновленню активного кредитування в Україні.

Висновки. Таким чином, банківська система України функціонує на підставі цілої системи нормативно-правових актів, яка визначається терміном «банківське законодавство», які регулюють суспільні відносини у сфері банківської діяльності.

Динамічний процес банківських відносин вимагає постійного внесення змін, спрямованих на вдосконалення нормативно-правової бази.

У таких країнах, як США, Німеччина, Польща, діє розгалужений масив законів, що регулюють банківську діяльність та забезпечують ефективне функціонування кредитної системи цих країн.

Правове регулювання банківської діяльності в Україні створює умови для подолання наявної кризи у вітчизняному банківському секторі. Відбуваються процеси оновлення відповідної нормативно-правової бази. Прийняттям деяких вітчизняних нормативних актів у сфері банківської діяльності вирішено низку аспектів щодо адаптації вітчизняного законодавства до законодавства Європейського Союзу.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Кредит і банківська справа : [підручник] / [О.Д. Вовчак, Н.М. Руцишин, Т.Я. Андрейків]. – К. : Знання, 2008. – 564 с.
2. Про банки і банківську діяльність : Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>.
3. Берлач А.І. Банківське право України : [навч. посіб. для дистанційного навчання] / А.І. Берлач, Ю.О. Тараненко ; за заг. ред. А.І. Берлача. – К. : Університет «Україна», 2016. – 308 с.
4. Кирилук Д.К. До питання необхідності розробки та прийняття Банківського кодексу в Україні / Д.К. Кирилук // Юридичний журнал. – 2016. – № 12. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=2484>.
5. Банківська система України: виміри глобальної фінансової кризи : експертно-аналітична доповідь / колектив авторів ; за науковою редакцією О.А. Кириченко. – К. : Дорадо-друк., 2015. – 64 с.
6. Абрамівська А.К. Банківська діяльність Європейського Союзу: поняття та принципи / А.К. Абрамівська // Юридичний вісник. – 2015. – № 4. – С. 175–179. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/urid_2013_4_31.
7. Банківська діяльність : [навч. посіб.] / [З.Б. Живко та ін.]. – К. : Алерта, 2012. – 247 с.
8. Банківська система України : [монографія] / [В.В. Коваленко, О.Г. Коренева, К.Ф. Черкашина, О.В. Крухмаль]. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2013. – 187 с.

REFERENCES:

1. Vovchak O.D. Kredit i bankivska sprava : pidruchnik / O.D. Vovchak, N.M. Rushhishin, T.Ya. Fndrejktiv. – K. : Znan-nya, 2008. – 564 s.
2. Zakon Ukraïni "Pro banki i bankivsku diyalnist". – [Elektronnij resurs]. – Rezhim dostupu : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>.
3. Berlach A.I. Bankivske pravo Ukraïni: navch. posib. dlya distancijnogo navchannya / Berlach A.I., Taranenko Yu.O. – K. : Universitet "Ukraina", 2016. – 308 s.
4. Kirilyuk D.K. Do pitannya neobxidnosti rozrobki ta priynyattya bankivskogo kodeksu v Ukraïni [Elektronnij resurs] / D.K. Kirilyuk // Yuridichnij zhurnal. – 2016. – № 12. – Rezhim dostupu : <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=2484>.
5. Bankivska sistema Ukraïni vimiri globalnoi finansovoi krizi ekspertno-analitchna dopovid. // Kolektiv avtoriv pid naukovoyu redakcieyu d.e.n. profesora O.A. Kirichenko. – K. : Dorado-druk., 2015. – 64 s.
6. Abramovska A.K. Bankivska diyalnist evropejskogo soyuzu: ponyattya ta principi [Elektronnij resurs] / A.K. Abramovska // Yuridichnij visnik. – 2015. – № 4. – s. 175–179. – Rezhim dostupu : http://nbuv.gov.ua/ujrn/urid_2013_4_31.
7. Bankivska diyalnist: navch. posib. / [Zhivko Z.B. ta in.]; M-vo osviti i nauki, molodi ta sportu Ukraïni. – Kïiv: Alerta, 2012. – 247 s.
8. Bankivska sistema Ukraïni : monografiya / V.V. Kovalenko, O.G. Koreneva, K.F. Cherkashina, O.V. Kruhmal. – Sumi : Dvnz "uabs nbu", 2013. – 187 s.

Didkivska D.I.

Student,

*Vinnytsia Institute of Trade and Economics,
Kyiv National University of Trade and Economics*

Pankevych V.M.

*Candidate of Legal Sciences, Senior Lecturer at Department of Law,
Vinnytsia Institute of Trade and Economics,
Kyiv National University of Trade and Economics*

LEGAL REGULATION OF BANKING ACTIVITIES, FOREIGN EXPERIENCE

In Ukraine, the banking activity of modern banks is based on the principle of effective bank operations for the provision of credit, the acquisition of deposits, and the conduct of settlement operations of its own clients.

The basic principles of banking activity are: legality, rulemaking, non-profit, economic autonomy, spherical legal capacity, and compliance with bank secrecy. Today's domestic banking system does not fully comply with international standards. An important prerequisite for its approximation to the level of European banks is the further development and improvement of banking legislation.

Therefore, the study of banking business in Ukraine, the study of foreign experience and its positive aspects are necessary.

Thus, the banking system of Ukraine functions on the basis of the entire system of regulatory acts, which is determined by the "banking law", which regulates social relations in the banking business.

The dynamic process of banking relations requires a constant change in the changes aimed at improving the regulatory framework.

In countries such as the United States, Germany, Poland, there are a large array of laws regulating banking activity and ensuring the effective functioning of the credit systems of these countries.

Legal regulation of banking activities in Ukraine creates conditions for overcoming the current crisis in the domestic banking sector. The process of updating the relevant regulatory and legal framework is taking place. Acceptance of certain domestic normative acts in the sphere of banking activity virtually solves a series of aspects on the adaptation of domestic legislation to the legislation of the European Union.